

69912 - Hisse Senetlerinin Zekâtı

Soru

Şirket Hisselerinde Zekât Var mıdır? Miktarı Ne Kadardır? Hisselerin Zekâtının Hükmüyle İlgili Detaylı Bilgi Verir misiniz?

Detaylı cevap

Allah’a hamd olsun.

Hisse: Anonim şirketin sermayesindeki ortağın payıdır.

Pay, aynı zamanda bu payı kanıtlayan çek gibi bir belge ile tespit edilebilir.

“Hisse Senetleri ve Tahviller” (s. 47), “Ekonomik ve İstatistik Terimleri Ansiklopedisi” (s. 775).

Hisse, şirketin başarısına bağlı olarak kârı artıp olumsuz durumda ise azalan şirket kârının bir kısmını üretir, aynı şekilde zarardan kendi payına düşeni üstlenir. Çünkü pay sahibi, payı oranında şirketin bir kısmına sahiptir.

Hisse değeri:

Hissenin aşağıdaki gibi birden fazla farklı değeri vardır:

- 1- Nominal Değer: Şirket kurulduğunda hisse için belirlenen değerdir ve hisse senedine kayıtlıdır.
- 2- Defter Değeri: Hissenin, şirketin yükümlülükleri düşüldükten sonra ve çıkarılmış hisse adedine bölünmesiyle elde edilen değerdir.
- 3- Hissenin Gerçek Değeri: Şirketin tasfiye edilmesi ve varlıklarının hisse adedine bölünmesi durumunda hissenin temsil ettiği mali değerdir.

4- Piyasa Değeri: Hisse senedinin piyasada satıldığı değer olup arz ve talebin durumuna göre değişmektedir.

Hisse senetleri, diğer emtialar gibi bireyler arasında alınıp satılabilir; bu da bazı kişilerin hisseleri ticaret, alım satım aracı olarak kullanmasına ve bundan kâr elde etme arayışına girilmesine neden olmuştur.

Daha önce (8590) numaralı sorunun cevabında, şirketin faaliyeti haram olmadıkça şirket hisselerinin satılmasında bir sakınca olmadığını belirtmiştik.

Şirket Hisselerinin Zekâtı, Nasıl Ödenir?

Hissedarların bir kısmı hisse senetlerini kâr elde etmek amacıyla alım satım amacıyla alırken bir kısmı da alım satım amaçlı değil, kazancından kâr elde etmek amacıyla almaktadır.

Birinci kategori: Buna göre hisse senetleri ticari eşya hükmünde olur ve borsada alım-satım yoluyla işlem görürler, dolayısıyla bunların hükmü ticari emtia ile aynıdır, bu nedenle her yılın sonunda hisse senetlerinin değerlerine göre zekât verilir.

İkinci kategori: Çağdaş bilim adamları ve araştırmacılar bu konuda farklı görüşlere sahipler ve bu konuda iki ana eğilime sahipler:

Birincisi:

Şirketin faaliyet alanı ne olursa olsun hisse senetleri ticari eşya olarak değerlendirilir. Konuyu şu şekilde açıkladılar: Çünkü her tüccarın malından kazanç sağlaması gibi, hisse sahibi de kazanç sağlar. Bu anlamda bu alım satıma uygun bir ticaret malıdır.

Bu açıklamanın temeli, endüstriyel ekipman ve makinelerin artık zekâta tabi olduğu gerçeğine dayanmaktadır çünkü bunlara göre kazanç sağlayan mallar hükmündedir.

Bu anlamı benimseyen kişiler: Muhammad Abu Zahra, Abd al-Rahman bin al-Hasan, Abd al-Wahhab Khlaf ve diğerleri...

İkincisi:

Bu hisse senetlerini düzenleyen anonim şirketin türüne göre hükmünde farklılık vardır. Bu, bazı ayrıntılarda kendi aralarında farklılık gösterse de çağdaş cumhur alimlerinin görüşüdür.

Dolayısıyla anonim şirketler dört türe ayrılabilir:

1- Boya Şirketleri, Otel Şirketleri ve Nakliye Şirketleri Gibi Ticari Faaliyet Göstermeyen, Tamamen Sanayi Şirketleri Olan Şirketler

Nitekim hisselerin değeri; makinelere, aletlere, binalara, mobilyalara ve yaptıkları iş için gerekli olan diğer şeylere yatırıldığı için bunların zekâtı yoktur. Ancak bu hisselerden elde edilen kazanç nisaba ulaşır ve üzerinden bir yıl geçerse zekât verilmesi gerekir.

2- Tamamen Ticari Olan Şirketler

3- Endüstriyel ve Ticari Şirketler

Tamamen ticari şirketler ise ithalat ve ihracat şirketleri, dış ticaret şirketleri gibi ürünler üzerinde dönüşüm işlemleri yapmadan mal alıp satan şirketlerdir.

Sanayi ve ticaret şirketleri ise sanayi ve ticareti birleştiren, ham madde çıkaran veya satın alan; daha sonra bunlar üzerinde dönüşüm işlemleri gerçekleştiren ve bunların ticaretini yapan petrol, tekstil, demir çelik veya kimya şirketleri gibi şirketlerdir.

Bu iki tür şirketin (tamamen ticari şirketler ve endüstriyel-ticari şirketler) sahip oldukları bina, alet ve makinelerin değeri düştükten sonra hisselerinin zekâtı çıkarılır.

Binaların, makinelerin ve aletlerin net değeri; şirketin her yıl hesaplanan mali bilançosu esas alınarak belirlenebilir.

4- Arazi İşleme Faaliyeti Olan Tarım Şirketleri

Eğer yetişen ürünler zekât verilmesi gereken ürünlerden ise mahsul ve meyvelerin zekâtı vacip

olur. Her hisseye karşılık gelen mahsul ve meyve miktarı dikkate alınır ve hisse sahibi bunun zekâtını ödemek zorundadır. Katılımcının payının 300 sa' nisabına ulaşması durumunda şayet ücretsiz sulama yapıldıysa ürünlerin %10'u oranında zekât verilir, şayet ücret ödeyerek/masraf yaparak sulama yapıldıysa %5 oranında zekât verilir.

Bu görüşe göre; fabrika, otel, araba ve benzeri ticari amaçlı yapıların sermayelerinde zekât yoktur. Ancak bunlardan elde edilen kazançlar nisaba ulaşır ve üzerinden bir yıl geçerse zekât vacip olur. Bu konu daha önce (74987) sorunun cevabında açıklanmıştır.

Bu ikinci görüş, tercihen daha doğrudur. Çünkü pay ister sanayi, ister ticaret, isterse de tarım şirketi olsun şirketin bir parçası olduğu için zekât hükmüne tabidir.

Bu görüş; Şeyh Abdul Rahman İsa'nın "Modern Muameleler ve Hükümleri" adlı kitabında ve Şeyh Abdullah El-Bassam ve Dr. Vehba El-Zuhayli'nin 'Fıkıh Konseyi Dergisi'nde de (4/742) bu şekilde ifade edilmiştir.

Al-Bassam, ticari şirketler ile sanayi şirketleri arasındaki farkları zikretmiştir, bu da Cumhur alimlerinin görüşüdür. Fıkıh Konseyi Dergisi (1/4/725).

Uyarı:

Unutulmamalıdır ki, sanayi veya tarım şirketlerinin kasalarında sürekli nakit olur. Bu paranın zekâtının verilmesinde bir sakınca yoktur. Bu paranın her bir hisseye denk karşılığı hesaplanarak takdir edilir ve hisse sahibinin bunun zekâtını vermesi gerekir. Şayet bu para nisaba ancak elindeki paraya ekleyerek ulaşırsa toplamından zekât çıkarılır.

"Fıkıh Konseyi Dergisi"nde (4/1/849) açıklandığı gibi, Dr. Ali Al-Salus bu görüştedir.

Şeyh İbn Useymin de buna dikkat çekerek şöyle dedi:

"Eğer kişi bu hisseleri ticaret amacıyla satın aldıysa, yani kâr elde ettiğinde bu hisseleri bugün alıp yarın satıyorsa, her yıl bu hisselerin zekâtını verdiği gibi elde ettiği kârın da zekâtını vermelidir."

Ancak bu hisseler; yatırım ve biriktirmek amaçlı olup bunları satmak istemiyorsa elde edilen para,

altın, gümüş gibi değerli varlıklar ise bunların zekâtı farzdır. Çünkü her halükârda para, altın ve gümüşün zekâtı verilmesi gerekir.

Daha sonra bu işletmenin sorumlularına hazinesinde bulunan paraları sorar; Altın, gümüş, para olmadığı takdirde diğer varlıkların zekâtı yoktur. Bilakis zekât, kazancın elde edildiği tarih üzerinden bir yıl geçtikten sonra vacip olur.

“İbn Useymin'in Fetvaları” (18/199).

Daimî Fetva Kurulu'na şöyle soruldu: Bazı şirketlerin kârı dağıtmadan önce şer'i zekâtı düşürdüğünü, bazılarının ise şer'i zekâtı farz olarak hesaplamadığını bildiğimiz halde şirketlerin hisselerini satın almak için bir miktar para yatırdık. Bu durumda şirketin sermayesinde mi yoksa şirketin kârında mı zekât vacip olur? Katılım türlerinin iki çeşit olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır:

A- Hisse satışı amacı taşımayan, yalnızca kâr elde etme amaçlı olduğu tür.

B- Hisselerin ticari emtia olarak satıldığı tür.

Cevap:

“Satışa çıkarılan hisse senetlerinin ve bunlardan elde edilen kârlarının zekâtının her yıl verilmesi gerekir. Şayet şirket, hissedarların izniyle hisselerin zekâtını çıkarıyorsa bu yeterlidir. Yatırım amacıyla alınan hisselerin, sadece elde edilen kazancın üzerinden bir sene geçmesiyle zekâtı verilir. Şayet hisse para ise bu durumda hem asıl parada hem de kazançta zekât vacip olur. (Daimi Fetva Kurulu 9/341).

Şeyh İbn Useymin'e şöyle soruldu: Bazı ticari kurumlar gayrimenkul ve farklı alanlarda katılım sağlıyor ve mali meblağlar uzun süre, hatta yıllara varan süre boyunca kurumun elinde kalıyor. Bu katılımların zekâtı nasıl ödenir? Kurum sahibinin, tüm bu paranın zekâtını vaktinde vermesi ve dağıtmadan önce bunu ortakların sermayesinden veya kârından kesmesi caiz midir?

Cevap:

“Ticari katılımlar, ticari mal olmaları nedeniyle her yıl zekâta tabidirler. Yani her yıl zekât zamanı geldiğinde değerleri hesaplanır, değeri alım değerinin üzerinde olsun veya altında olsun varlıkların %2.5'i oranında zekât verilir.

Bu katılımların zekâtını ödeyen kurum sahibi, eğer ortakların vekaleti ile hareket ediyorsa bunda sakınca yoktur. Ancak zekât verme konusunda kendisine vekalet verilmemişse, zekâtı ödemez. Fakat zekât zamanı geldiğinde hissedarlara değeri hakkında bilgi vermelidir ki her biri kendi payına düşen zekâtı kendisi ödesin veya onu zekât vermesi için görevlendirsinsinler. Şayet bazıları vekalet verir, diğerleri vermezse sadece vekalet aldığı kişilerin adına zekât çıkarır.

Zekât vermesi halinde bunu sermayeden veya kârdan düşüreceği bilinmektedir. (İbn Useymin'in Fetvaları 18/217).

Sonuç olarak:

Sahibinin ticaret ve kâr elde etmek istediği hisseler ile ticari şirketlerin hisselerinin sermayelerinde ve elde edilen kazançlarında zekât farzdır.

Sanayi şirketlerinin kazançlarının, nisaba ulaştıktan ve üzerinden bir yıl geçtikten sonra zekâtı vaciptir. Şirket hazinesindeki paya tekabül eden para dışında varlıklardan zekât alınmaz.

Tarım şirketlerinde ise her hisseye karşılık gelen mahsul ve meyve miktarı dikkate alınır; katılımcının payının 300 sa' nisabına ulaşması durumunda hisse sahibi bunun zekâtını ödemek zorundadır. Aynı şekilde şirketin kasasında bulunan hisselerin karşılığındaki paraların da zekâtı vaciptir.

Zekât, Katılım Şirketine mi Yoksa Katılımcılara mı Farzdır?

Bazı araştırmacılar, hisse senetlerinin zekâtının şirket açısından farz olduğu görüşünde olup katılım şirketinin parayı tasarruf etme hakkına sahip olması nedeniyle bağımsız bir tüzel kişiliğe sahip olduğunu ve zekâtın parayla ilgili bir yükümlülük olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle kişinin yaş veya akıl sahibi olması koşulu söz konusu değildir.

Bu görüşe şöyle cevap verildi: Şirket tüzel kişiliğe sahip olsa dahi bu kişilik, zekât yükümlülüğüne uygun değildir. Çünkü zekât yükümlülüğünün şartları arasında İslam ve özgürlük yer almaktadır. Şirketin ise bu sıfatlara sahip olması söz konusu değildir.

Ayrıca şirketin paraya mülkiyeti hissedarlar adına olur, dolayısıyla mülkiyet aslında şirkete değil, hissedarlara aittir.

Ayrıca hayvan paylaşımına benzetme yaparak zekâtın her bir ortağın bireysel serveti üzerinden değil, bir bütün olarak ortak servet üzerinden verilmesi gerektiğini savundular.

Başka bir ifadeyle: Birbirine katılmış hayvanlarda zekât yükümlülüğü, tüzel kişi sıfatıyla paranın ortaklığa farz olduğu anlamına gelmez, aksine ortakların mallarını bir araya getirilmeleri ve zekâtın toplam mallardan bir kişi adına çıkarıldığı gibi çıkarılır.

Alimler ve araştırmacıların çoğunluğuna göre zekât hissedar için farzdır çünkü hissedar paranın gerçek sahibidir. Şirket ise hisseleri onun adına yukarıda belirtilen şirketin tüzüğüne tasarruf eder. Doğru görüş budur.

Bununla birlikte zekât, niyet gerektiren bir ibadettir. Ayrıca bu ibadeti yapan kişiye sevap, yapmayana ise günah vardır. Bu durum ise şirket için söz konusu değildir.

Hisselerin Zekâtını Kim Öder, Şirket Mi Yoksa Hissedar Mı?

Bu konuda temel kural, hissenin sahibinin kendi hissesinin zekâtını vermesidir. Çünkü o, hissenin meşru sahibidir ve zekâtı vermekle sorumludur ancak şirketin zekâtı hissedarların adına ödemesinde bir sakınca yoktur. Fıkıh komitesi, dört durumda katılım şirketinin zekât ödemesinde sakınca olmadığını belirtmiştir:

“İçtüzükte bu durumun öngörülmesi, Genel Kurul tarafından bir karar çıkarılması, ülke kanunlarının şirketlerin zekât vermesini gerektirmesi veya şirket yönetiminin hisselerinin zekâtını vermesi için hissedardan vekalet alınması durumunda...” (Fıkıh Komitesi Dergisi 1/4/881)

Hisselerin zekât miktarı:

Şirket hisselerinin zekâtı onda birin çeyreği yani %2,5'tir; sahibi ister ticaret yapmak ister yıllık kârı için satın almak niyetinde olsun, hüküm aynıdır. Çünkü eğer bunları alıp satmak amacıyla edinirse ticaret emtiası hükmündedir. Ticari malların zekâtı %2.5'tir. Eğer yıllık kazanç sağlamak amacıyla edinmiş ise gayrimenkulün kira getirisi hükmünde olup aynı şekilde zekâtı %2.5'tir.

Hisse Senedi Zekâtı İçin Yıl Hesabı Ne Zaman Başlıyor?

Ticari şirketlerdeki paylarda veya sahibinin işlem yaptığı paylarda ise, bunlarda elde edilecek kâr o yılki anaparaya bağlıdır. Çünkü ticaretten elde edilen kâr için yeni bir yıl hesaplanmaz, bilakis anaparasının nisaba ulaşmasıyla yıl hesabı başlar. (El-Muğnî 4/75).

Şunu da belirtmek gerekir ki altın, gümüş veya para ile satın alınan ticari mallar için yeni yıl hesabı yapılmaz. Bilakis para veya altının nisaba ulaşmasıyla yıl hesabı başlar.

Sanayi şirketlerinin ticaret amacıyla değil de yatırım amacıyla ve yıllık kazançları için düzenlediği hisselerin ise, kârın tek başına nisaba ulaşması veya buna başka varlıklar ilave edilerek nisaba ulaşması durumunda kârları üzerinden zekât verilir. Yılın hesaplanması, kişi bu kârları teslim aldığı andan itibaren başlar. Bu görüş, Fıkıh Konseyi ve Şeyh Abdullah El-Bassam tarafından karara bağlanmıştır. (Fıkıh Konseyi Dergisi 4/1/722).

Belirtmek gerekir ki ekin ve meyvelerden zekât verilmesi gereken tarım şirketlerinin hisseleri hususunda ulemanın ittifakına göre Yüce Allah'ın şu buyruğu gereği zekâtı vermek için bir yılın geçmesine gerek yoktur: “Hasat gününde de onun hakkını (zekâtını) verin” (En'am/141) “(Hukuk Ansiklopedisi 23/281).

Her ürünün zekâtı ayrı ayrı hesaplanır.

Zekâtın ödeneceği hisse senedinin değeri nasıl hesaplanır?

Zekât verilmesi gereken hisselerde (alım satımı yapılan hisseler veya ticari şirketlerin hisseleri) zekât, yıl sonunda piyasa değerine göre verilir. Çünkü bu hisseler; alım satımı yapılan ticari eşya hükmündedir, hisselerin itibari değeri ne olursa olsun yıl sonunda piyasa değeri üzerinden zekâtı verilir. Zekâtı olmayan hisseler (sanayi şirketlerinin hisseleri) gelince, bunların yıl sonunda değer

takdirine gerek yoktur çünkü zekât hisselerden değil, sadece kârdan verilir.

Şeyh İbn Useymin'e soruldu: Hisselerin zekâtı, hissenin resmi değerine mi yoksa piyasa değerine göre mi verilmelidir?

Cevap:

“Hisse senetlerinin ve diğer ticari malların zekâtı, piyasa değerine göre hesaplanır. Şayet satın alındığı sırada bin olup zekât zamanı geldiğinde iki bin olursa o zaman iki bin olarak hesap yapılır ve zekâtı çıkarılır. Çünkü bir şeyin zekâtı verildiği an önemli olan o anki değeridir, alındığı durumu dikkate alınmaz. (İbn Useymin'in Fetvaları 18/197).

En iyisini Allah bilir.